

Μαριγώ Παπανικολάου

(Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης)

Η αξιοποίηση του παραδοσιακού παιχνιδιού στη διδακτική πράξη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης***The exploitation of traditional game in the teaching of intercultural education*****Abstract**

This is a project conducted by the 5th grade students of the 5th Primary School of Komotini, the school year 2015-2016, within a seven months timeframe (September to March). This project consists of two parts. The first part develops conceptual clarifications related to intercultural education. It also presents views on the necessity of the implementation of intercultural education and the contribution of popular culture to it. In addition, in this part are listed the reasons that the project acquires pedagogical value and the conditions of its success. The second part presents the planning and stages of the project. Initially the programme objectives are presented and then the students' activities follow four steps. Students work in a team cooperative mode, dealing with tradition, investigating their grandparents' and grandmothers' games and then they manufacture them. As a result, through their work they discover different cultural elements and by playing the games they exchange them if they come from different cultural backgrounds. These activities easily and effortlessly help to achieve the coveted convergence of cultures, which is an objective of intercultural education.

Key words: intercultural education, project, popular culture, traditional game

Είναι γεγονός πως στην εποχή μας οι κοινωνίες έχουν διαφοροποιηθεί κατά πολύ. Παρήλθαν οι εποχές εκείνες όπου οι κοινωνίες ήταν κλειστές και κυριαρχούσε η αντίληψη της παιδευτικής αυτοτέλειας στα πλαίσια της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε λαού (Γεωργογιάννης, 2008: 143-146). Η διεθνής μετανάστευση, η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η παγκοσμιοποίηση κατέστησαν την Ελλάδα κατά τις τελευταίες δεκαετίες σταθμό για ένα μεγάλο αριθμό οικονομικών μεταναστών, αλλά και πέρασμα προς την Ευρώπη για ένα εξίσου σημαντικό αριθμό λαθρομεταναστών. Με την είσοδό της η ελληνική κοινωνία στη νέα εποχή, ήρθε αντιμέτωπη με νεοεισερχόμενες πολιτισμικές ομάδες. Οι δομές του κράτους, όπως και η κοινωνία, βρέθηκαν απροετοίμαστες στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρουσιάστηκαν. Λόγω της ανυπαρξίας μεταναστευτικής πολιτικής, της έλλειψης υποστηρικτικών πολιτικών από την Ευρωπαϊκή Ένωση και της δημοσιοθηρικής εκμετάλλευσης του θέματος από τα ΜΜΕ, οξύνεται το πρόβλημα και αυξάνονται τα φοβικά σύνδρομα στην ελληνική κοινωνία. Το δυσμενές οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα επιτείνει το συγκεκριμένο πρόβλημα. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, μεγαλώνει στα ελληνικά σχολεία η δεύτερη γενιά μεταναστών η οποία διεκδικεί την ισότιμη ένταξή της στο ελληνικό κοινωνικοπολιτιστικό και οικονομικό γίγνεσθαι (Σακατζής, 2012: 747).

Οι μετακινήσεις των ανθρώπων τις τελευταίες δεκαετίες, όπως προαναφέρθηκε, έφεραν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πολυπολιτισμικών τάξεων. Τα

γενικότερα προβλήματα που απασχολούν τις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες και κατ' επέκταση τα εκπαιδευτικά τους συστήματα, όπως είναι η διεύρυνση των ανισοτήτων, η εσωστρέφεια, οι προκαταλήψεις, η ξενοφοβία ή ο ρατσισμός επιζητούν την αναζήτηση αποτελεσματικών λύσεων και τον στρατηγικό σχεδιασμό μέτρων για την αντιμετώπισή τους (Ευαγγέλου, 2007: 23). Η δημιουργία προϋποθέσεων αποδοχής και αναγνώρισης του πλουραλισμού και της ετερότητας ως γνωρίσματα του κοινωνικού γίνεσθαι, βασίζεται στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η εκπλήρωση του ρόλου αυτού δεν είναι εφικτή χωρίς την προσαρμογή του ίδιου του εκπαιδευτικού συστήματος στα νέα δεδομένα κοινωνικοποίησης που διαμορφώνει η πολυπολιτισμικότητα. Η διαδικασία προσαρμογής της εκπαίδευσης στην πραγματικότητα του γλωσσικού πλουραλισμού και του πλουραλισμού των πολιτισμικών κεφαλαίων, προϋποθέτει την υπέρβαση του παραδοσιακού μονοπολιτισμικού και μονογλωσσικού χαρακτήρα της και τον επαναπροσδιορισμό του όρου «γενική παιδεία» με γνώμονα τον πλουραλισμό και τη διαφορετικότητα (Γκόβαρης, 2004: 11-12). Στο σημείο αυτό παρεμβαίνει η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση.

«Η διαπολιτισμικότητα ορίζεται ως η διαδικασία με την οποία άτομα, ομάδες ατόμων ή έθνη διαφορετικών πολιτισμών αντιλαμβάνονται, αναγνωρίζουν και βιώνουν την πολιτισμική ετερότητα, δημιουργούν συνθήκες συνεργασίας μεταξύ τους και υιοθετούν χαρακτηριστικά αυτών των διαφορετικών πολιτισμών» (Γεωργογιάννης, 2008: 32). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία στοχεύουν στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικότητας, της διαπολιτισμικής επικοινωνίας (έννοια που δηλώνει για επικοινωνία με άλλους πολιτισμούς) αλλά και της διαπολιτισμικής προσέγγισης, δηλαδή «την κατάργηση των διακρίσεων, στην ισονομία, στην αλληλοκατανόηση, στην αλληλοαποδοχή και στην αλληλεγγύη» και απευθύνονται τόσο στους πολιτισμικά διαφορετικούς πληθυσμούς όσο και στον εθνικό πληθυσμό της χώρας υποδοχής, συνιστούν τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου 2003: 74). Επομένως, η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση δεν απευθύνεται μόνο στους μειονοτικούς και μετακινούμενους πληθυσμούς αλλά στο σύνολο του πληθυσμού κάθε χώρας (Γεωργογιάννης, 2008: 33).

Η πολιτική των Διεθνών Οργανισμών, όπως για παράδειγμα αυτή της UNESCO, αναφέρει ότι στο σύγχρονο ρόλο του Οργανισμού εντάσσεται και η αναζήτηση παγκόσμιων οραμάτων για τον αμοιβαίο σεβασμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη των λαών. Η UNESCO ενδιαφέρεται για τον σεβασμό και τις κοινές αξίες κάθε πολιτισμού των λαών. Η υψηλή ποιότητα της εκπαίδευσης είναι αυτή που βοηθά τους μαθητές να επιτυγχάνουν καλύτερα τους γνωστικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς στόχους τους. Στο πλαίσιο αυτό το σχολείο οφείλει να προάγει τους μαθητές δημιουργικά και συναισθηματικά και να τους συνδράμει ώστε να αποκτήσουν αξίες, γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις απαραίτητες για μία ενεργητική, παραγωγική και υπεύθυνη άσκηση των καθηκόντων τους ως πολιτών. Επομένως, το πόσο καλά πετυχαίνει η εκπαίδευση τα ανωτέρω αποτελέσματα είναι πολύ σημαντικό γι' αυτούς που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της (Unesco, 2005: 29).

Ο λαϊκός πολιτισμός θεωρείται μία σημαντική διδακτική ενότητα για τη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας του «εγώ» έναντι του «άλλου», όπως επίσης και της διαπολιτισμικής συνείδησης (Αυδίκος, 1999: 11- 13). Η γνώση της πολιτισμικής παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού δρα ανασταλτικά στον κίνδυνο της πολιτισμικής ισοπέδωσης που μπορεί να δημιουργήσει η παγκοσμιοποίηση. Η αξιοποίηση του λαϊκού πολιτισμού σε μία πολυπολιτισμική τάξη αποτελεί πρόσφορο πεδίο της πραγματοποίησης της «πολιτισμικής συνάντησης» και της ανάδειξης των

κοινών πολιτισμικών στοιχείων ανάμεσα στους λαούς (Παπανικολάου, 2015: 111).« *Ο κάθε πολιτισμός αντλείται από τις ρίζες του και εμπλουτίζεται από την επίδραση των άλλων πολιτισμών. Η UNESCO, εξάλλου, αυτό προσπαθεί να πετύχει, να εξασφαλίσει χώρο για την ελευθερία έκφρασης των πολιτισμών όλου του κόσμου. Έτσι, το ζήτημα δεν είναι να προσδιορίσουμε τον πολιτισμό μας και να τον διαφυλάξουμε σε απομόνωση, αλλά να τον αναζωογονήσουμε, έτσι ώστε να αποφευχθεί ο διαχωρισμός και η πολιτιστική περιχαράκωση που οδηγεί συχνά σε συγκρούσεις*». (UNESCO, 2010)

Η παιδαγωγική αξία του project

Αν και η παράδοση και ιδιαίτερα το παραδοσιακό παιχνίδι αποτελεί αντικείμενο μελέτης στο γλωσσικό μάθημα της Ε' Δημοτικού, στο Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων της Ε' & ΣΤ' τάξης «Με λογισμό και μ' όνειρο», η αντίστοιχη ενότητα «Λαϊκή παράδοση και πολιτισμός» φαίνεται να είναι από τις μικρότερες σε περιεχόμενο τουλάχιστον του εγχειρίδιου. Σύμφωνα με τα όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω σχετικά με την αναγκαιότητα εφαρμογής της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και για το λόγο ότι η παρουσία του λαϊκού πολιτισμού στα βιβλία λογοτεχνίας μπορεί να αναδείξει την αξία της παράδοσης, τη δημιουργική γνωριμία του παιδιού με το πολιτιστικό παρελθόν της κοινότητας στην οποία ζει (Δημάση, 2008 : 17), θεωρείται αναγκαία η οργάνωση projects ανάλογης θεματολογίας. Ένας από τους ειδικούς σκοπούς των ΔΕΠΠΣ - ΑΠΣ του μαθήματος της γλωσσικής διδασκαλίας είναι ο μαθητής να «αποκτήσει αίσθηση και γνώση της γλωσσικής του παράδοσης και να ενισχύσει το γλωσσικό του αυτοσυναίσθημα» όπως επίσης να «χρησιμοποιεί δημιουργικά τα διαχρονικά στοιχεία που λειτουργούν στη σημερινή ζωντανή γλώσσα» (ΔΕΠΠΣ - ΑΠΣ, 2003: 18). Σύμφωνα με τον παραπάνω σκοπό και έχοντας υπόψη ότι «το σχολικό βιβλίο λειτουργεί ή θα έπρεπε να λειτουργεί ως αφετηρία για τον προβληματισμό σε θέματα αξιών και δεν υπαγορεύει έτοιμες λύσεις» (Δημάση, 2001: 47), τα παραδοσιακά παιχνίδια και τα λαχνίσματα ως λογοτεχνικό είδος μπορούν να αποτελέσουν ένα ευχάριστο αντικείμενο έρευνας και διδασκαλίας στο πλαίσιο του μαθήματος της λογοτεχνίας χωρίς να προτείνονται από το εγχειρίδιο. Η φαντασία του δασκάλου, όσον αφορά τον σχεδιασμό της διδασκαλίας, είναι η μόνη που μπορεί να εγγυηθεί την απελευθέρωσή του από τα δεσμά του βιβλίου για τον δάσκαλο, το οποίο γίνεται σημείο αναφοράς και όχι ορισμού και περιορισμού των διδακτικών επιλογών καταλαμβάνοντας με αυτόν τον τρόπο τη θέση που του αρμόζει (Δημάση, 2000: 255).

Προϋποθέσεις επιτυχίας του project

Με την έναρξη του σχολικού έτους (2015 - 2016) πραγματοποιήθηκε η διαδικασία οργάνωσης της τάξης (καταγραφή κανόνων, υπογραφή συμβολαίου) του τμήματος Ε2 του 5^{ΟΥ} Δ. Σ. Κομοτηνής, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι έτοιμοι να συνεργαστούν αρμονικά, στο πλαίσιο της συνεργατικής και βιωματικής μάθησης, ακολουθώντας τους δημοκρατικούς κανόνες που είναι απαραίτητο να διέπουν τη σύγχρονη κοινωνία μας και αποτελούν στόχους του σχολείου. Οι κανόνες αυτοί και το συμβόλαιο αφορούν στις αναγκαίες υποχρεώσεις που έχουμε όλοι ως πολίτες σε όλες τις εκφράσεις της κοινωνικής ζωής μας, για να συνυπάρξουμε δημοκρατικά και να μπορούμε να συνεργαστούμε δημιουργικά.

Στόχοι**Γνωστικοί**

Οι μαθητές/τριες:

- να γνωρίσουν στοιχεία από το πολιτισμικό τους παρελθόν
- να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια
- να συγκρίνουν τα παιχνίδια που παίζουν τα ίδια σήμερα με τα παιχνίδια των παλιότερων και να κάνουν προβλέψεις για τα παιχνίδια του αύριο.
- να κατανοούν και να περιγράφουν πώς παίζονται διάφορα παιχνίδια
- να δίνουν οδηγίες για το παίξιμο παιχνιδιών (σωστή χρήση των εγκλίσεων)
- να αξιοποιούν τις νέες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας

Συναισθηματικοί

Οι μαθητές/τριες:

- να αναγνωρίσουν την αξία της ομαδικότητας και της συνεργασίας
- να νιώσουν τη χαρά της δημιουργίας, κατασκευάζοντας τα δικά τους παιχνίδια
- να νιώσουν τη χαρά της συνεργασίας με τους παππούδες και τις γιαγιάδες τους (και γενικότερα με άτομα της τρίτης ηλικίας)
- να νιώσουν ικανοποίηση για τη συνεργασία της οικογένειας με το σχολείο
- να αισθανθούν την ανάγκη τήρησης κανόνων και να μάθουν να σέβονται τους κανόνες των παιχνιδιών αλλά και τους κανόνες ασφαλείας
- να αναπτύξουν θετική στάση για αρετές όπως: τιμότητα και σεβασμός του αντιπάλου
- να αποδέχονται άτομα διαφορετικού πολιτισμού
- να υιοθετήσουν πανανθρώπινες αξίες (αγάπη, φιλία, ειρήνη, αλληλεγγύη, κ.ά.), ώστε να αποδέχονται τη διαφορετικότητα
- να ενισχύσουν την πολιτισμική τους ταυτότητα στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Ψυχοκινητικοί

Οι μαθητές/τριες:

- να αξιοποιούν τη συνέντευξη ως εργαλείο συγκέντρωσης πληροφοριών
- να χρησιμοποιούν απλά εργαλεία για την κατασκευή παιχνιδιών
- Να χρησιμοποιούν σωστά τις εγκλίσεις στον προφορικό και γραπτό λόγο
- να αντιμετωπίζουν πραγματικές επικοινωνιακές καταστάσεις (οργάνωση Έκθεσης, προσκλήσεις, κ.ά.).

Οι εργασίες (μέθοδος project) οι οποίες αναπτύχθηκαν σε διάρκεια επτά μηνών, ακολούθησαν τα παρακάτω στάδια:

Α΄ Στάδιο: Σε αυτό το στάδιο πραγματοποιήθηκε η διερεύνηση πρότερων εμπειριών και γνώσεων των μαθητών/τριών με στόχο τη διαμόρφωση του θέματος. Εδώ αξιολογήθηκε τι είναι γνωστό στα παιδιά και τι τα ενδιαφέρει πραγματικά. Διατυπώθηκαν ανοιχτές ερωτήσεις που προκάλεσαν συζητήσεις. Με τον καταγισμό ιδεών παρουσιάστηκαν πολλά θέματα. Αναμενόμενο θεωρείται το ότι οι περισσότεροι μαθητές ενθουσιάστηκαν με την πρόταση να ασχοληθούν με παιχνίδια. Στη

συνέχεια μετά από συζήτηση και με τη σύμφωνη γνώμη όλων των μαθητών/τριών αποφασίστηκε το θέμα να είναι τα παραδοσιακά παιχνίδια. Συνεχίζοντας την κουβέντα περιορίστηκε το θέμα στα παιχνίδια ως αντικείμενα (εσωτερικού χώρου τα περισσότερα) και όχι της αυλής τα οποία είχαν την ευκαιρία να τα γνωρίσουν στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής και δεν τους ήταν τελείως άγνωστα. Πολύ μεγάλο ενθουσιασμό έδειξαν όταν προτάθηκε να μη μείνουν σε θεωρητικό επίπεδο της συλλογής και καταγραφής αλλά να τα κατασκευάσουν. Αποφασίστηκε από την ολομέλεια της τάξης οι δραστηριότητες να πραγματοποιηθούν όχι μόνο κατά την ώρα της Ευέλικτης Ζώνης, αλλά να διαχέονται οριζόντια σε όλα τα μαθήματα και ιδιαίτερα στο γλωσσικό μάθημα.

Στη φάση αυτή οι μαθητές έθεσαν τα ερευνητικά τους ερωτήματα που θα έπρεπε να απαντηθούν ακολουθώντας τη μέθοδο της συνέντευξης. Αυτά ήταν: α) Ποια ήταν τα παιχνίδια (ιδιαίτερα αυτά ως αντικείμενα) που έπαιζαν οι παλαιότεροι, β) πώς κατασκευάζονταν γ) ποιοι ήταν οι κανόνες των παιχνιδιών και δ) με ποιο τρόπο επέλεγαν ποιος παίζει πρώτος (λαχνίσματα). Τέλος ενημερώθηκαν οι γονείς και τους ζητήθηκε η υποστήριξή τους. Από την πρώτη αυτή φάση άρχισε η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας.

Β' Στάδιο: Στο στάδιο αυτό πραγματοποιήθηκε η αναζήτηση και η συγκέντρωση υλικού από πηγές, ο επιμερισμός των δραστηριοτήτων και η ανάθεση ρόλων. Από την αρχή οι μαθητές/τριες χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες με ονόματα από παραδοσιακά παιχνίδια (κότσια, βόλοι, σφεντόνες και κούκλες), τα οποία ονόματα χρησιμοποιούνταν σε ομαδικές εργασίες όλων των μαθημάτων. Το κάθε μέλος της ομάδας ανέλαβε έναν ρόλο ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του και τις ικανότητές του. Στο στάδιο αυτό η έρευνα ακολούθησε δύο φάσεις. Στη φάση όπου όλοι έγιναν ερευνητές, πήραν συνέντευξη από άτομα του στενού και ευρύτερου οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος και στη φάση όπου οι μαθητές μοιράστηκαν διαφορετικούς τομείς έρευνας. Εφαρμόζοντας τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, σε κάθε ομάδα, άλλος μαθητής ανέλαβε την καταγραφή των πληροφοριών οι οποίες αντλήθηκαν από την αποκωδικοποίηση των συνεντεύξεων, άλλος την αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο, κάποιος άλλος με την καταγραφή των κανόνων των παιχνιδιών, άλλος με την έρευνα σε βιβλία ή σχετικά έντυπα, κ.λπ. Ο καθένας και η καθεμία ανέλαβε υπευθυνότητες μέσα στην ομάδα του ώστε να προσφέρει ισότιμα και ουσιαστικά στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Συχνά η ανάγκη για περισσότερες πληροφορίες οδηγούσε τα παιδιά να αναζητήσουν νέες πιθανές πηγές. Νέα ενδιαφέροντα αναδύονταν τα οποία οδηγούσαν σε καινούριους προγραμματισμούς δραστηριοτήτων που δεν είχαν προβλεφθεί.

Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε σε μαθητές/τριες οι οποίοι/ες αισθάνονταν άβολα διότι δεν κατέχουν επαρκώς την ελληνική γλώσσα, (στο σπίτι τους δεν μιλούν ελληνικά), ή έχουν μαθησιακά προβλήματα. Αυτοί/ές ανέλαβαν αρμοδιότητες που ανταποκρίνονταν στις ικανότητές τους (έρευνα στο διαδίκτυο, ζωγραφική, κ.λπ.). Με την αίσθηση της ισότιμης προσφοράς του κάθε παιδιού στην ομάδα, χωρίς την αίσθηση απομόνωσης, αβίαστα καλλιεργούσαν την ελληνική γλώσσα.

Γ' Στάδιο: Εδώ πραγματοποιήθηκε η υλοποίηση των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων, η αποκωδικοποίηση των ευρημάτων της έρευνας, ενημέρωση, ανατροφοδότηση, παρουσίαση των θεματικών ενοτήτων από τις ομάδες. Οι μαθητές/τριες συγκέντρωσαν πολλές πληροφορίες για τα παιχνίδια που έπαιζαν οι παλαιότεροι, γνώρισαν τους κανόνες τους, έμαθαν για τον τρόπο κατασκευής τους, μάζεψαν τα υλικά και άρχισε η δουλειά. Η τάξη μετατράπηκε αρκετές φορές σε

δημιουργικό εργαστήρι. Ήταν τόσο μεγάλο το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών να δημιουργήσουν και τόσο μεγάλο το ενδιαφέρον των παππούδων και των γιαγιάδων να διδάξουν τη νέα γενιά που οι κατασκευές μεταφέρθηκαν και στα σπίτια των παππούδων. Στις συγκεντρώσεις των ομάδων παρατηρούσε κανείς μια δημιουργική φασαρία. Οι μαθητές/τριες ήθελαν να παρουσιάσουν στην ομάδα τους τα ευρήματά τους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε όταν μαθητές/τριες φορείς διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων παρουσίαζαν στην ομάδα τους τα ευρήματά τους και σημείωναν τις διαφορές και τις ομοιότητες που εντόπιζαν στα παραδοσιακά παιχνίδια των προγόνων τους με αυτά των συμμαθητών τους. Η χαρά τους ήταν μεγάλη όταν χρησιμοποιούσαν λεξιλόγιο από τη γλώσσα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος και οι συμμαθητές τους έδειχναν ενδιαφέρον και προσπαθούσαν να χρησιμοποιήσουν και αυτοί το ίδιο λεξιλόγιο. Το κάθε παιδί ανακάλυψε τις ρίζες του, γνώρισε το πολιτισμικό του παρελθόν, βρήκε ομοιότητες και διαφορές με αυτό των άλλων παιδιών. Εδώ ήταν ένα σημαντικό σημείο του project. Θεωρήθηκε σημαντικό να γίνουν οι απαραίτητοι χειρισμοί ώστε εντοπίζοντας οι μαθητές τις ομοιότητες ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς να αντιληφθούν ότι όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από θρησκεία, χρώμα, κ.λπ. έχουν ανάγκη να παίζουν και να ζουν ισότιμα και να έχουν τα ίδια δικαιώματα. Αντίστοιχα απαραίτητοι ήταν και η διαχείριση των πολιτισμικών διαφορών ώστε να χρησιμοποιηθούν με εποικοδομητικό τρόπο.

Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο της πόλης και στο Λαογραφικό Μουσείο όπου ο Μορφωτικός Όμιλος Κομοτηνής παρουσίασε πρόγραμμα για τα παραδοσιακά παιχνίδια. Στην επίσκεψή τα παιδιά δεν ήταν θεατές και ακροατές αλλά με τις γνώσεις που είχαν αποκτήσει μπορούσαν να είναι πλέον ισότιμοι συνομιλητές και συνεργάτες με την υπεύθυνη του προγράμματος. Στο τέλος της επίσκεψης με χαρά την προσκάλεσαν στην Έκθεση που είχαν σκοπό να οργανώσουν. Κατά τις επόμενες συναντήσεις των ομάδων τα παιδιά έπαιζαν τα παιχνίδια ανακαλύπτοντας την ανάγκη ύπαρξης και τήρησης κανόνων. Στο ίδιο στάδιο πραγματοποιήθηκε και η προετοιμασία της Έκθεσης παιχνιδιών. Οι ομάδες ανέλαβαν δράση χρησιμοποιώντας τις νέες τεχνολογίες. Έτσι με χρήση υπολογιστή ετοιμάστηκαν η πρόσκληση, η παρουσίαση p.p. οποία παρουσιαζόταν τις ώρες που δεχόμασταν στους επισκέπτες, η μουσική ένδυση της εκδήλωσης με λαχνίσματα και παιχνίδια όπως περνά περνά η μέλισσα, η μικρή Ελένη, πούντο το δαχτυλίδι κ.λπ. και τα καρτελάκια με λίγες πληροφορίες για το κάθε παιχνίδι. Τέλος οι ομάδες αναθεώρησαν κάποια σχέδιά τους και τα βελτίωσαν πριν τα παρουσιάσουν στις άλλες ομάδες.

Δ' Στάδιο: Εδώ πραγματοποιήθηκε η διομαδική παρουσίαση και η αξιολόγηση του έργου. Οι τελικές εργασίες που είχε καταλήξει η κάθε ομάδα παρουσιάστηκε στις υπόλοιπες ομάδες και αξιολογήθηκαν για τις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν.

Το τελευταίο μέρος των δραστηριοτήτων αποτέλεσε η Έκθεση παραδοσιακού παιχνιδιού που πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο του Σχολείου (31 Μαρτίου και 1 Απριλίου). Η δραστηριότητα αυτή έδωσε την ευκαιρία στους μαθητές και στις μαθήτριες να αντιμετωπίσουν πραγματικές επικοινωνιακές καταστάσεις. Στην Έκθεση με θέμα «Συλλέγοντας και κατασκευάζοντας τα παιχνίδια του παππού και της γιαγιάς...» είχαν προσκληθεί όλα τα Σχολεία της περιοχής και ήταν ανοιχτή στην τοπική κοινωνία. Ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση και επισκέφθηκαν πλήθος κόσμου και οι οικογένειες των μαθητών/τριών. Πέρα των προσδοκιών μας ήταν η προσέλευση ατόμων από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Πολλοί από αυτούς

ιδιαίτερα άτομα της τρίτης ηλικίας εξέφρασαν την συγκίνησή τους προφορικά και γραπτά (στο βιβλίο επισκεπτών) για την ευκαιρία που είχαν να θυμηθούν τα παιδικά τους χρόνια. Τιμητική ήταν και η ανταπόκριση στην πρόσκληση από Σχολεία της περιοχής. Σε ώρες διαφορετικές από αυτές που ήταν ανοιχτή η Έκθεση για το κοινό, την επισκέφτηκαν περισσότερα από 200 παιδιά από διαφορετικά Σχολεία και φυσικά τα 270 παιδιά του δικού μας Σχολείου. Οι μαθητές και οι μαθήτριες ανταποκρίθηκαν με υπευθυνότητα στις υποχρεώσεις ως οικοδεσπότες/σποινες καθώς είχαν αναλάβει ο καθένας διαφορετική αρμοδιότητα. Για τα φιλοξενούμενα τμήματα των άλλων Σχολείων, η κάθε ομάδα (τα κότσια, οι σφεντόνες, οι κούκλες και οι βόλοι) είχε ετοιμάσει από ένα παραδοσιακό παιχνίδι (μπιζ, τυφλόμυγα, κότσια και λάστιχο). Μόλις τελείωνε η επίσκεψη των φιλοξενούμενων παιδιών, ξεκινούσε το παιχνίδι στην αυλή του Σχολείου, όπου εκ περιτροπής παίζανε και τα τέσσερα παιχνίδια. Τα παιδιά έμαθαν παραδοσιακά παιχνίδια από παιδιά με τον τρόπο που μόνο αυτά γνωρίζουν. Δεν υπήρχε καμία διαφορά μεταξύ τους. Η θρησκεία, το χρώμα και το διαφορετικό πολιτισμικό φορτίο του καθενός αποτέλεσε γέφυρα συνύπαρξης και όχι διαχωρισμού.

Βιβλιογραφία

- Αυδίκος, Ε. (1999). *Μια φορά κι έναν καιρό... αλλά... μπορεί να γίνει και τώρα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γεωργογιάννη, Π. (2008). *Βηματισμοί για μια αλλαγή στην Εκπαίδευση*, 7, Πάτρα.
- Γκόβαρης, Χ. (2004). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.
- ΔΕΠΠΣ ΑΠΣ (2003) *Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό*. Διαθέσιμο στο: [2deppsaps_GlossasDimotikou-](http://2deppsaps.GlossasDimotikou-)
- Δημάση, Μ. (2000). *Δημιουργική προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος στην Π.Ε.* Στο: *Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: ΚΩΔΙΚΑΣ. Διαθέσιμο στο: <http://utopia.duth.gr/%7Emdimasi/cv/CV21.pdf>
- Δημάση, Μ. (2001). *Η διδασκαλία των πεζών και των ποιητικών κειμένων στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Διαθέσιμο στο: <http://utopia.duth.gr/%7Emdimasi/cv/CV06.pdf>
- Δημάση, Μ. (2008). *Η θέση του λαϊκού πολιτισμού στα Προγράμματα Σπουδών και τα σχολικά εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας*. ΣΚΕΨΥ, 1, σσ. 139-159.
- Ευαγγέλου, Ο. (2007). *Διαπολιτισμικά Αναλυτικά Προγράμματα*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Παλαιολόγου, Ν., Ευαγγέλου, Ο. (2003). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Εκπαιδευτικές, Διδακτικές και Ψυχολογικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Ατραπός.
- Παπανικολάου, Μ. (2015). *Οι αξίες στα εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας της Α' Δημοτικού και στο Ανθολόγιο για την Α & Β' τάξη. Η δυνατότητα διδακτικής αξιοποίησης σε πολυπολιτισμικές τάξεις*, Κομοτηνή: Δ.Π.Θ.
- Σακατζής, Δ. (2012). *Πολυπολιτισμικές συγκρούσεις και αλληλεπίδραση στη σχολική κοινότητα. Στα πρακτικά του πανελλήνιου συνέδριου με θέμα: Η ποιότητα στην εκπαίδευση: τάσεις και προοπτικές*. Β' Τόμος Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.
- UNESCO, (2005). Διαθέσιμο στο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001373/137333e.pdf>
- UNESCO, (2010). *Παγκόσμιο Έτος Σύγκλισης Πολιτισμών*. Διαθέσιμο στο: <http://afroditi.uom.gr/chaireunesco/index.php/drastiriotitesedrasunesco/edra/sigklisi-politison.html>